

voorbij. Alles is heen gegaan; alleen is hij nu, met het groote boek, de familie-bijbel wellicht, die gesloten is omdat hij meer in zijn herinneringen te lezen heeft dan in wat van anderen verteld wordt. Hij staart stil, bedaard op dit bezinksel van zijn bestaan; droef is hij niet; is het vervlogen leven met zijn genoten geluk, met zijn onvoldane begeerten, met zijn geleden tegenspoeden wel waard dat men er om rouwe of zuchte? Is het niet beter, kalm te blijven, zich niet te laten ontroeren of verweken, zich op te sluiten met zich zelve, de wereld haren eeuwigen onverstoorbaren gang te laten gaan, zich te laten medeslepen met al wat zij aan- en wegvoert, nietig zandkorreltje in de matelooze ruimte, zonder morren, zonder juichen, zonder liefde, zonder haat.

Ons dunkt wij zien den man zoo denken. Vast blik zijn oog op eenzelfde punt. Goed geopend en helder staart het in het ledige ruim; het heeft levendiger geblonken dan nu, iets treurigs heeft zich gemengd in zijn helderheid, de balken eronder zijn verzwaard en de wenkbrauwen zijn naar het midden gezakt; de opschik is weinig verzorgd, maar niet onsierlijk, de achteruit geschoven muts laat de lokken hun vrijen gang gaan, de pelsen tabbaard getuigt van meer zucht naar gemak dan naar vertoon. Maar met dit alles blijft het een aristocratisch figuur, met trekken regelmatig van vorm en fijn van teekening; de opgestreken knevel, de zorgvuldig geknipte kinnebaard bewijzen de zorg gedragen voor het voornaam uitzicht. Het hooge voorhoofd, heel de fraaie bouw van het hoofd spreken van verstandelijke ontwikkeling en adel. Het is geen bekrompen geest, geen suffer, wel een denker en droomer.

Rembrandt schilderde in dien tijd gaarne zulke menschen, die zich om de wereld daar buiten weinig bekreunden, die zich opsloten met hun eigen gedachten, die leefden in de wereld van hunnen geest, in de wereld der geesten. De *Jan Lutma* van 1656, met welken deze peinzer veel gelijkenis heeft, de *Landmeter* uit het Museum van Cassel en de grijsaard van den hertog van Devonshire van hetzelfde jaar, de *Arnold Tholinx* van de ets van 1655, de *Sint Matthias* van 1661, zijn eigen portretten van dezelfde jaren, meer andere stukken nog, zijn afgetrokken, verslonden in gepeinzen. Alleenlijk zij houden zich met iets bepaalds bezig, met wat zij gaan bouwen, gaan schrijven, gaan schilderen, gaan doen. Hun geest is naar een vast doel weggetroond, zij berekenen, zij denken. Ik heb den peinzer van de National Gallery zoo lief omdat hij zijne gedachten niet richt, ze vrij laat dwalen waar zij heen willen en ze volgt, ze goedig toeknikkende, terwijl hij zich laat leiden, rust en geluk vindende in die weeke overgeving van zich zelve.

Schilderde nu Rembrandt naar zijn eigen geestesleven of leende hij zijn stemming aan anderen, aan een model, dat voor een portret kwam zitten of aan een, dat hij voor zich plaatste en waarin hij zich zelve ontdeedde en weerkaatste als in een spiegel? Het doet weinig ter zake; in elk geval is het verbazend en bewonderenswaardig hoe hij kwam tot die opvatting van den mensch of van het portret. Zie maar eens wat anderen in Holland, in Vlaanderen, in Italie vóór hem schilderden. Het is altijd de mensch in